

■ *Llançà i la família Ferrer i Guàrdia*

ELENA FERRER I OLIVET
ARNALD PLUJÀ I CANALS

Al final del segle XIX, Josep Ferrer i Guàrdia i la seva muller Maria Fontcoberta i Colomer treballaven a l'Alella natal dedicats, com tants altres pagesos del Maresme, a la producció de flors i hortalisses. Però la inquietud d'en Josep el portà a acceptar una proposta del govern australià, que oferia terres a tots aquells que les volguessin cultivar. Així que aviat es traslladà a Bendigo, una població al sud d'Austràlia, després d'un llarg viatge marítim que voltava el cap de Bona Esperança, acompanyat per l'esposa, les nebodes Trini i Paz, filles del seu germà Francesc, i uns homes del país motivats per reconvertir l'espai erm adjudicat en una nova plantació al país de les antípodes.

En coincidència en el temps i la destinació, els vallencs Josep Paronella Buxeda i la seva muller Margarita Soler i Roig empenien una aventura familiar similar a Queensland, on desbrossaren una terra verge per dedicar-la al cultiu de canya dolça. Repetiren a milers de quilòmetres la mateixa operació de desbrossar dels seus avantpassats, quan segles enrere es deixaven la pell per omplir de vinya les bosquíries de la Vall, la Roca o el Vilamartí dels llanç-

nencs. Però els Paronella mai no retornaren al lloc d'origen i el seu esforç ha perdurat en forma de fundació benèfica i del Parc Paronella, un paratge natural modificat per la mà de l'home i conegut arreu del món per la seva diversitat paisatgística.

Pocs anys després, quan ja havia nascut el primogènit Josep Lleó i la tasca dels Ferrer assolí els primers fruits, Francesc demanà al seu germà Josep que deixés la plantació australiana i tornés a Catalunya, on el necessitava. Llavors varen comprar una heretat a Montgat, per posar en explotació les seves terres, i que així en Josep pogués continuar fent allò que tant li agradava, la producció industrial de plantes i flors. El mas s'anomenava Germinal i ompliria de felicitat la família Ferrer i Guàrdia. Mentre en Josep s'ocupava de la pagesia, en Francesc es dedicà a l'ensenyament i fou el fundador de l'anomenada Escola Moderna, un nou concepte educatiu oposat als sistemes fins llavors establerts.

El juliol de 1909, en plena mobilització antimilitarista per l'embarcament de les tropes destinades a la guerra del Marroc, tingueren lloc a Barcelona els actes de violència coneguts com la Setmana Tràgica, que culminà amb un centenar de morts, milers de

Any 1897. La família Ferrer i Guàrdia a Austràlia, amb els dos germans Josep i Francesc, les jovenetes Trini i Paz, Josep Lleó, encara un infant, i dempeus els treballadors de la plantació.

ferits i seixanta esglésies i convents cremats i saquejats. Els autors dels fets, de caire anticlerical i anarquista, aviat foren relacionats amb Francesc Ferrer i Guàrdia, cap visible de la nova escola de tendència laica, al qual acusaren de ser l'inspirador de la revol·ta. Una acusació sense cap fonament, però ell fou sotmès a un procés i finalment condemnat a mort, una pena que ni les pressions nacionals ni les internacionals pogueren evitar.

La sentència s'executà el 13 d'octubre de 1909, al fossar de Montjuïc. Malgrat el caire de les acusacions, el bisbe de Barcelona li va enviar un capellà per als auxilis espirituals i també rebé la visita dels germans de la Confraria de la Pau, a tots els quals rebutjà. *La Vanguardia* recollia la notícia de l'afusellament amb les següents paraules: "Quan va arribar davant del piquet es va negar a agenollar-se i a

posar-se d'esquenes. De cara als soldats li van tapar els ulls amb una bena, i en aquell moment va dir: Sóc innocent. Visca l'Escola Moderna! Al moment que acabaven de lligar-li el mocador, va repetir: Encara puc dir-ho: Sóc innocent. Visca l'Escola Moderna!".

Com a conseqüència d'aquests fets, la família Ferrer patí represàlies i fou desterrada a Terol. En retornar a Catalunya, Josep Ferrer va decidir abandonar la zona del Maresme, de caire conservador i clerical, i traslladar-se a l'Empordà, terra d'idees més republicanes i federals. El lloc escollit fou una població de clima sa, terra fèrtil i sentiment liberal, el nostre Llançà, on arribaren a primers de l'any 1911. Amb els diners obtinguts per la venda del mas Germinal, adquirien uns camps i una casa que aleshores pertanyia a la noble família Cremadells, darrerament del pintor Martínez Lozano. L'objectiu era simple,

Els camps de flors de la família Ferrer, avui una part més del nucli urbà de Llançà, des d'on s'observava llunyana la inconfusible torre romànica de la plaça.

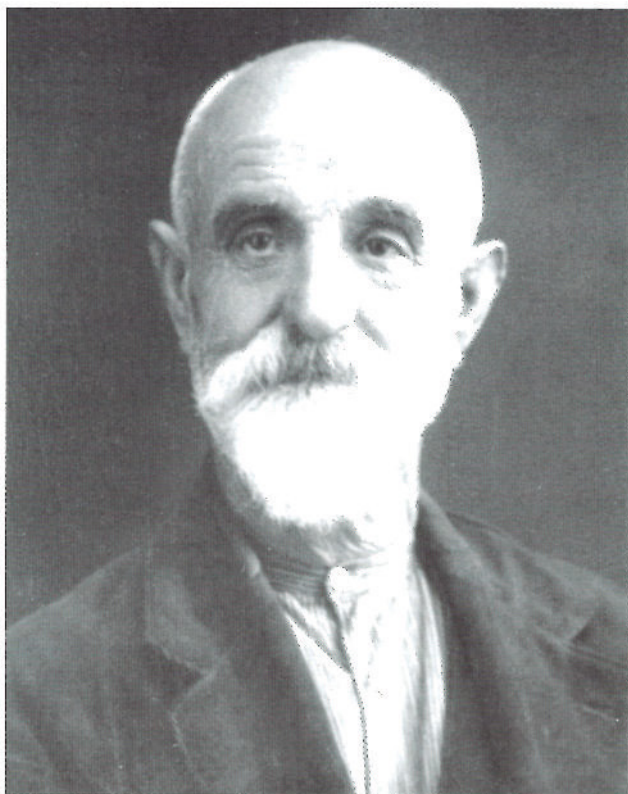

L'antiga fàbrica d'alcohol de Llançà, al paratge de la Creu, amb Josep Ferrer i Guàrdia, el seu fill Josep Lleó i el grup de treballadors, tots ells d'origen local i difícils d'identificar.

ARXIU FAMILIAR

ARXIU FAMILIAR

A dalt, Josep Ferrer i Guàrdia, un home plàcid de gran barba blanca i jardiner molt expert, tal com el descrivia Josep Pla al seu Quadern gris. A baix, Josep Lleó Ferrer i Fontcuberta, nascut a Austràlia, casat amb Conxita Olivet i enterrat a Llançà, una parella encara recordada per molts llançanencs actuals.

viure tranquils fent el mateix de sempre, obtenir rendiment de la terra.

Aviat unes parcel·les mig ermes de la Creu es tenyiren de colors, els productes hortícoles, els fruiters i les flors hi brotaren amb força, afegint una nova tonalitat a l'entorn. Però en Josep s'adonà que la veritable economia llançanenca era la vinya, així que impulsà la construcció d'una fàbrica d'alcohol, on arribaren a treballar fins a vuit persones i la qual no s'ha de confondre amb la posterior fàbrica Bosch, de l'estació. Aquest edifici, aleshores un mas, estava situat al paratge de la Creu i pertanyia, primer, a Joan Gironella Freixa; després, als cònjuges Joan Pacareu Pagès i Antònia Soy Domènech i a les filles Dolors i Júlia. Avui afronta amb l'actual plaça del doctor Soler, és habitada pel seu propietari, Jaume Gibert i Granollers, i encara conserva la torreta dels dipòsits d'aigua.

La Societat Mercantil de la destil·leria quedà constituïda el 21 d'octubre de 1912 per tres socis: Josep Ferrer i Guàrdia, de Llançà; Josep Soler i Calatayud i Francisco Granada i Pons, de Barcelona; amb una inversió unitària de 10.000 pessetes i amb participació de les germanes Dolors i Júlia Pacareu Soy. A l'inventari, hi consten 52 bocois de vi, 42 cristallitzadors, 13 tines, 850 quintars de llenya, 1.000 quintars de pinyola, aparells de destil·lació, bàscules, premses, bótes, carros, una bomba de gas acetilè, garrafes de gas sulfúric... tot valorat en 18.000 pessetes. Però l'empresa no tingué el rendiment esperat i el 30 d'abril de 1915 es dissolgué davant de notari. Així que Josep Ferrer, que havia estat promotor i gerent, es lliurà a la terra apassionadament.

La seva néta Elena evoca amb emoció els records d'infantesa, les vivències amb les amigues llançanenques, els pastissos que cada dijous li portava el seu avi de Figueres i, sobretot, la frenètica activitat camperola que ell portava a terme... "A Llançà hi va fer unes plantacions de clavells admirables, arbres fruiters, patates primerenques i tomàquets. A l'hort de la Creu hi havia un pou d'aigua molt abundant i fresca, que amb l'ajuda d'un ase i una sínia l'extreien per regar. Però la primera aigua que sortia es destinava a omplir un safareig, on totes les dones hi podien anar a rentar la roba. Per mi, el meu avi va ésser una persona extraordinària".

El fenomen tampoc passà desapercbut a Josep Pla, que cita la innovació agrícola al seu *Quadern gris*: "Després de la revolució de l'any 9, s'establí a Llançà un germà Ferrer i Guàrdia. Era un home plàcid, que portava una gran barba blanca, anarquista, bucòlic, horticultor i jardiner molt expert, creador de meravelloses roses. Hi arribà a tenir molts amics. El seu anarquisme idíl·lic i l'esperit d'aquest tipus empordanès,

solitari i individualista, conreador de l'hort, l'olivar i la vinya, afeccionat als terrenys magres i reculats, situats entre el cel i la terra...". Pla també ressalta al seu llibre que havia quedat "embadalit" de les converses mantingudes a Llançà amb Josep Ferrer.

Efectivament, els clavells del senyor Ferrer canviaren la fesomia de la plana llançanenca. Era tot un esdeveniment socioeconòmic que contrastà fortament amb el conreu de les clàssiques vinyes i oliveres locals. El Maresme marítim i l'Empordà de la tramuntana es donaren la mà. Més endavant, Josep Mallol i Pacareu instal·lava una granja avícola al veïnat de Setcases, on també existia la Cooperativa Agrícola i un celler que obtenia alcohol per destil·lació, a més d'un reguitzell de trulls particulars, que s'afegiren a la tradicional activitat pesquera i vinyataire del Port i la Vila. Als anys 50, dues fàbriques de gel, el turisme, la construcció i, poc després, la popular fàbrica de nines Tat, completarien la primera evolució industrial del segle.

El negoci d'en Josep Ferrer es traspassà al seu fill, que també es deia Josep, però que era més conegut com a Lleó, un home molt cordial, sociable i identificat amb

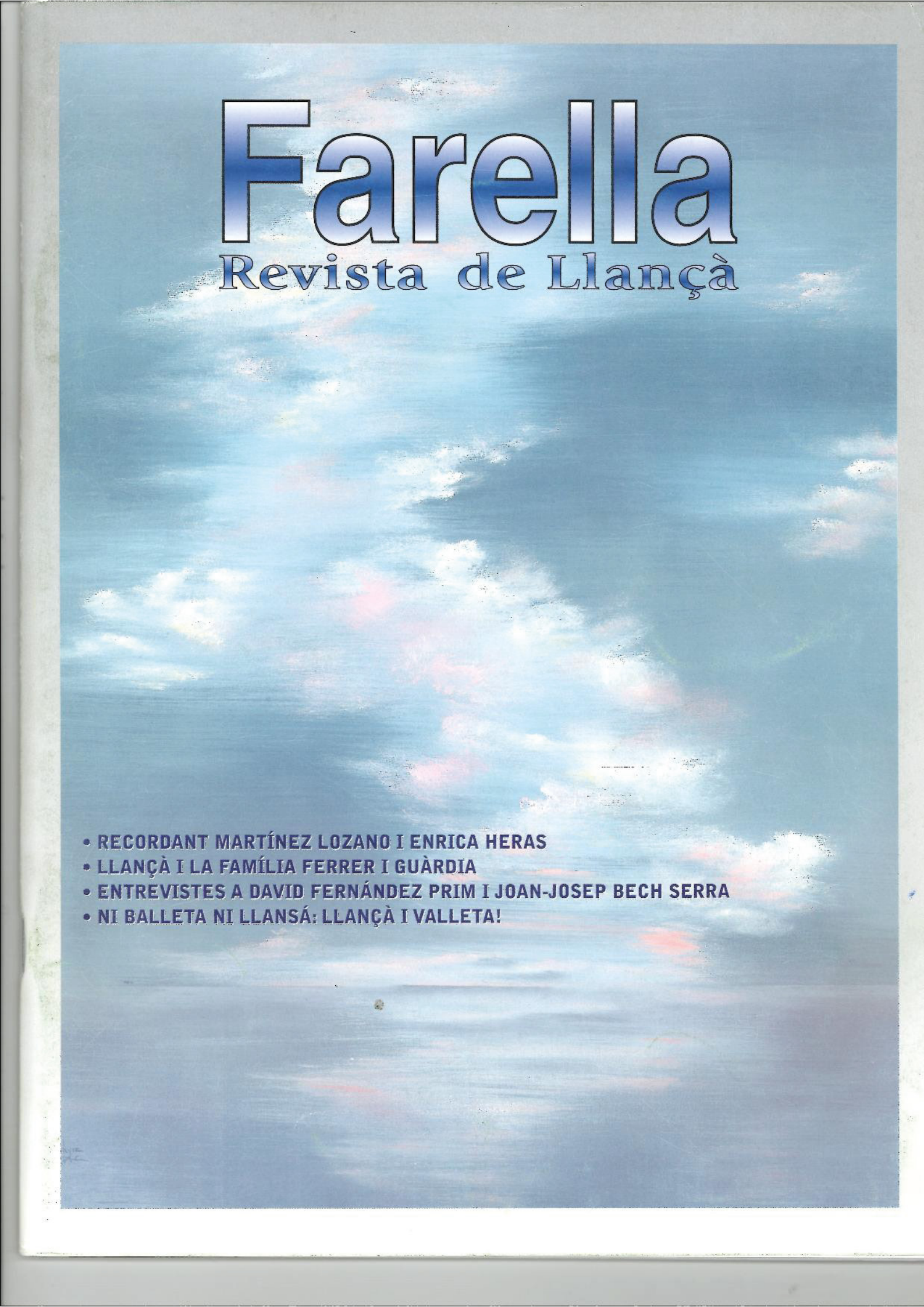
Llançà, sobretot dins l'àmbit futbolístic. Fou president de l'equip local que, just abans de la Guerra Civil, assoliria notables èxits esportius i d'on sorgiren figures de renom, que jugarien amb el Figueres, el Girona, l'Europa, l'Espanyol i fins i tot el Barça. L'any 1921, l'hereu dels Ferrer i Guàrdia va contraure matrimoni amb una jove llançanenca, Conxita Olivet Salleras, amb qui seguirien el mateix dinamisme agronòmic de la família. Fruit d'aquest enllaç, naixeria una filla, l'actual i coneguda Elena Ferrer i Olivet.

La joventut de l'Elena transcorregué entre Llançà i Barcelona, on estudià la carrera de Filosofia i Lletres (Història). Més tard, conegué el que seria el seu espòs, el Dr. Antoni Miguel i Pous. La nova família Miguel i Ferrer passaria tota la vida professional a la ciutat comtal, combinant la medicina acadèmica amb l'assistencial, però una vegada jubilats s'afanyaren a retornar al Llançà que tant estimen. Bastiren la seva casa sobre els mateixos terrenys que antany havien estat coberts de flors pels Ferrer i Guàrdia, avui una extensió més del nucli urbà, retolat amb el nom de plaça del Dr. Santiago Soler, on l'Antoni i l'Elena tenen cura de la primera Llança d'Or concedida pel poble de Llançà.

ARXIU FAMILIAR

Els jugadors de futbol del Llançà, poc abans de la Guerra Civil, fotografiats el dia que van derrotar per 3 a 1 el primer equip del Figueres. Entre ells, Joan Compte, Jaume Bosch i dues parelles de germans: Joan i Alfons Pujol Vidal i Rafael i Josep Mallol Pacareu (a baix, a la dreta). Es proclamaren campions de l'Empordà.

Farella

Revista de Llançà

- RECORDANT MARTÍNEZ LOZANO I ENRICA HERAS
- LLANÇÀ I LA FAMÍLIA FERRER I GUÀRDIA
- ENTREVISTES A DAVID FERNÁNDEZ PRIM I JOAN-JOSEP BECH SERRA
- NI BALLETA NI LLANSÀ: LLANÇÀ I VALLETA!

D'ALELLA A AUSTRÀLIA I DELS ANTÍPODES A LLANÇÀ: JOSEP FERRER I GUÀRDIA, UN CULTIVADOR DE CLAVELLS CATALÀ

M. Mercè Compte-Barceló

Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans

REBUT: 17 de maig de 2016 - ACCEPTAT: 5 de juny de 2016

RESUM

Aquest article tracta sobre la vida de Josep Ferrer i Guàrdia, fill gran d'uns agricultors d'Alella, i sobre el periple de les seves vivències professionals. Primer, des d'Alella viatja fins a Austràlia, on triomfa com a agricultor especialitzat i on és honorat amb una medalla d'or que li entrega el mateix ministre d'Agricultura d'Austràlia. Viatja una altra vegada quan el seu germà li sol·licita que torni a casa. Davant de la petició d'aquest germà es fa càrrec del mas històric de Can Matas a Montgat. Posteriorment als fets de la Setmana Tràgica del 1909, un nou trasllat el portarà fins a Llançà, aquesta vegada definitivament; allà adquireix una casa pairal històrica provinent d'una família noble rossellonesa, els Cremadells. En aquestes terres consolida la seva especialització en el cultiu de fruiters, horta i flors, en especial el de clavells.

PARAULES CLAU: Josep Ferrer i Guàrdia, cultiu de clavells, Austràlia, Alella, Llançà, Mas Germinal, floricultura, Lleó Tolstoi.

DE ALELLA A AUSTRÀLIA Y DE LAS ANTÍPODAS A LLANÇÀ: JOSEP FERRER I GUÀRDIA, UN CULTIVADOR DE CLAVELES CATALÁN

RESUMEN

Este artículo trata sobre la vida de Josep Ferrer i Guàrdia, primogénito de unos agricultores de Alella, y sobre el periplo de sus vivencias profesiona-

Correspondència: M. Mercè Compte i Barceló. C/ Alexander Bell, 17, 08224, Terrassa (Barcelona).
Tel.: 646 151 933. A/e: mmercecb44@botmail.com.

les. Desde Alella viaja primero hasta Australia, donde triunfa como agricultor especializado y donde es honrado con una medalla de oro que le entrega el propio ministro de Agricultura de Australia. Viaja de nuevo para regresar a casa cuando se lo solicita su hermano. Por requerimiento de este, se hace cargo de la casa histórica de Can Matas. Posteriormente a la Semana Trágica de 1909, un nuevo traslado lo llevará hasta Llançà, esta vez definitivamente; allí adquiere otra casa *pairal* histórica proveniente de una noble familia rosellonesa, los Cremadells. En esas tierras consolidará su especialización en el cultivo de fruta, huerta y flores, destacando en el de claveles.

PALABRAS CLAVE: Josep Ferrer i Guàrdia, cultivo de claveles, Australia, Alella, Llançà, Mas Germinal, floricultura, León Tolstoy.

FROM ALELLA TO AUSTRALIA AND FROM ANTIPODES TO LLANÇÀ: JOSEP FERRER I GUÀRDIA, A CATALAN DIANTHUS GROWER

ABSTRACT

This paper is about the life of Josep Ferrer i Guàrdia and his depth of professional experience. The eldest of a family of farmers from Alella, north of Barcelona, he started his journey in his hometown. He later travelled to Australia, where he succeeded as a specialised horticulturist and was awarded a gold medal by the Australian Minister of Agriculture himself, before being asked by his brother to come back home. At the request of his brother, Ferrer i Guàrdia took care of a country house named Can Matas. After the Tragic Week confrontations in 1909, he finally moved to Llançà, where he acquired a new country house once owned by the Cremadells, a noble family from Roussillon. It was there that he consolidated his specialisation in growing fruit trees, vegetables and flowers, especially focusing on dianthus.

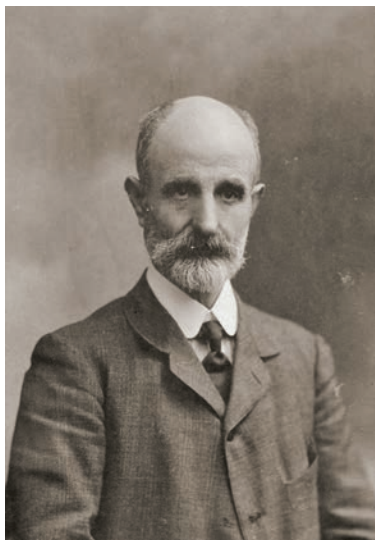
KEYWORDS: Josep Ferrer i Guàrdia, dianthus culture, Australia, Alella, Llançà, Mas Germinal, floriculture, Leo Tolstoy.

1. INTRODUCCIÓ

Si parlem de la història del cultiu del clavell a Catalunya, sense deixar de banda els molts cultivadors que hi ha hagut, no podem oblidar la petita i a la vegada gran història de Josep Ferrer i Guàrdia, a qui deien Pepet.

Un dels objectius del grup Jardins i Jardiniers és valorar, divulgar i preservar la història dels jardins i jardiniers de casa nostra. Per dur a terme aquesta tasca, fem estudis i cerques que ens permetin sumar coneixement, a banda

FIGURA 1. *Fotografia de Josep Ferrer i Guàrdia (Alella, 1857 - Llançà, 1930)*

Font: Arxiu familiar.

de recopilar informació ja existent. És arran d'aquestes cerques que varem trobar un article del 1929 prou interessant intitulat «Un cultivador de clavells català». Aquest títol ens va cridar l'atenció i més quan situa el lloc d'aquest cultivador a Llançà, terra allunyada del Maresme on sempre s'ha situat l'epicentre del cultiu d'aquesta flor.

L'article en qüestió fou publicat a la revista *El Mirador* (Pons, 1929) i dóna fe d'una visita que el cronista féu el mes de juliol del mateix any al senyor Josep Ferrer i Guàrdia de Llançà acompanyat d'un amic comú de Figueres per tal de visitar el seu magnífic cultiu de clavells.

El motiu d'aquesta visita fou l'interès d'entrevistar aquest cultivador de clavells especialitzat i establert des de feia poc, ara sabem que des del 1911, a Llançà. Després d'un periple personal i professional que el portà a desenvolupar la seva activitat agrària, primer a Alella, d'on era originari, i posteriorment a Austràlia, on va viure amb la seva família uns quants anys, l'any 1900 retorna i s'estableix a Montgat i, d'allà, a la població empordanesa de Llançà «a posar fruit dels seus treballs, el seu Art, a la nostra terra» (Pons, 1929).

2. ELS ORÍGENS

Josep Ferrer i Guàrdia és el fill gran d'una família de pagesos benestants d'Alella, de Jaume Ferrer i Maria Àngels Guàrdia, l'hereu del Mas Boter. De

tota la prole de fills i filles, les fonts n'esmenten catorze en total, ell fou el primer. De tots els germans, el més conegut és Francesc Ferrer i Guàrdia, perquè és el fundador de l'Escola Moderna i pels malaurats fets que l'abocaren a la mort després de la Setmana Tràgica del 1909. Volem treure Josep de l'ombra de Francesc, i fer valer la seva valuosa tasca de cultivador experimentat.

Per les fonts consultades, coneixem que Josep neix a Alella el 3 d'abril del 1857, i que el 1889 consta com a masover, junt amb la seva dona, Maria Fontcoberta i Colomer, del Mas Boi d'Alella (Costa, 2016). Destaca com a agricultor pels seus assajos en les tècniques de regadiu eficients que convertiren la finca, a banda d'una explotació agrícola intensiva, en un admirat jardí, tal com descriu un significatiu fragment de l'article de *La Vanguardia* del 1892 i del qual es desprèn una manera de fer singular en el cultiu de fruiters, horta i també de la floricultura:

¿Se acuerda usted, amigo Sánchez Ortiz, de las visitas que hacíamos años atrás á la quinta de nuestro común amigo don Santiago Boy, situada en la riera de Alella? Aquel pequeño trozo de tierra era un verdadero paraíso, con sus naranjales exhuberantes de fruto, con sus parterres alfombrados de violetas, con sus perales adosados á las paredes con sus millares de rosales plantados por do quiera, incluso unos pequeños cajones llenos de tierra que coronaban los muros de cierre de la finca. Y los reyes de aquel edén eran el colono y su mujer. Ellos solos lo cuidaban y acicalaban sin ayuda de nadie más.

La verdad es que no he conocido hombre más ingenioso que el tal colono, en Pepet, á quien los árboles con sus frutas y las plantas todas con los perfumes de sus flores parecían agradecer los cuidados exquisitos que les prodigaba.

¿Se acuerda usted de aquel sistema de riego especial muy superior al que emplearon los árabes? De un gran algibe situado en la parte superior de la finca partían distintos regueros y algunas cañerías de plomo: los primeras iban á parar á los naranjos y demás frutales, las segundas á los parterres de flores. De modo que el riego se hacía automáticamente por medio de un juego de espitas. Y lo más singular era que el agua destinada á las flores, caía sobre ellas, como lluvia del cielo, por un procedimiento tan sencillo como ingenioso.

En Pepet se esponjaba enseñándonos todo aquello, y contándonos los magníficos resultados que le reportaba su trabajo. Si toda la tierra susceptible de cultivo estuviera tan bien atendida cual la finca del señor Boy el mundo nadaría en la abundancia. Aquella más que el cultivo intenso era el cultivo intensísimo.

Un día me dijo el amigo Boy:

—¿Sabes en Pepet Ferrer? Ayer precisamente marchó á Australia.

¿Por qué será que Alella, ese pintoresco pueblecillo de nuestra costa levantina dé á aquel remoto continente un número tan grande de inmigrantes? Vaya usted á saberlo.

Allà se fué en Pepet con su mujer, y de Australia regresó, no hará un año todavía. Me lo encontré un día en la Rambla y me saludó muy afectuoso, sin que de momento le reconociera. Naturalmente, por el traje que vestía y por la barba que se había dejado crecer, era otro hombre. Hablóme suscintamente de sus negocios, que le marchaban viento en popa y de sus vastos proyectos. Conocía bien aquel terreno, y había venido aquí al objeto de llevarse semillas, planteles, aperos y trabajadores.

—Lo quiero todo de aquí —me dijo.

Y partió de nuevo, y hoy los periódicos de Australia tributan grandes elogios á ese innovador de la jardinería y de la horticultura, que ha sabido transformar en amenos jardines terrenos mineros aluviales antes completamente abandonados, haciendo en el país una verdadera revolución. José Ferrer es hoy el héroe de Bendigo, donde se halla establecido. Todo el mundo habla allí con entusiasmo de sus frutales, de sus viñedos y de sus huertas, donde se dan durante toda el año las más codiciadas frutas que antes se importaban de Europa. Por lo que consignan los periódicos, veo que no ha hecho otra cosa que aplicar en Australia los mismos procedimientos que seguía en Alella: el mismo sistema de riego; los mismos cuidados para obtener cosechas primerizas, resguardando á las plantas de los rigores del invierno.

¿No vale la pena, amigo Sánchez Ortiz, de dedicar un cariñoso recuerdo á este laborioso hijo de nuestra tierra, ya que tanto la honra con su inteligente trabajo, en aquellas remotas regiones?

3. EL VIATGE I L'ESTADA A AUSTRÀLIA

L'any 1891, ell i la seva esposa embarquen des de Marsella en el vapor *Jarra* direcció a Melbourne, al sud d'Austràlia. És més que probable que, seguint les passes d'altres conciutadans d'Alella, com és el cas dels Parer¹ que buscaven noves oportunitats, amb la creixent demanda de tomàquet en aquelles contrades, es veiessin amb ànims de provar sort també a Austràlia, concretament a Bendigo, ciutat situada a 165 quilòmetres al nord de Melbourne.

L'article precedent ens fa saber que sorprenentment en Pepet va tornar a Barcelona poc després de partir per obtenir llavors, planters i també treballadors, tot de casa, per portar a Austràlia, on ja havia obtingut reconeixement per la innovació tant en jardineria com en horticultura; va ser un revolucionari de la matèria. Tant fou així que al cap de molt poc temps aconseguí obtenir suficient producció pròpia dels cultius i ja no depèn d'importació europea (*La Vanguardia*, 11 de desembre del 1892).

Aquesta importació d'homes i planters cap a Austràlia la recull el *Bendigo Advertiser* del 3 d'agost del 1892 (Costa, 2016), que confirma la seva arri-

1. Família emparentada amb el regidor John Paul Carolin de Bendigo.

bada en el tren de dos quarts de cinc de la tarda anterior a l'estació de Melbourne i en fa notícia:

Ahir a la tarda, en el tren de dos quarts de cinc de Melbourne, varen arribar a Bendigo diversos espanyols contractats pel regidor J. P. Carolin per treballar als seus horts i vinyes a White Hills. Ja fa un temps el senyor Carolin, interessat a aconseguir les darreres tècniques de cultiu de fruites, etc. va enviar el senyor Josep Ferrer a Espanya, amb la intenció de contractar gent per venir a treballar en la seva propietat amb la mateixa tècnica utilitzada al Continent. El grup està format per sis homes i dues dones. [...] El resultat de la seva feina serà observat amb gran interès.

L'èxit en el seu sistema de regadiu i cultiu fa que ben aviat opti per comprar terres, i crea la seva pròpia granja el 1894. Ja el 1897, al cap de tan sols tres anys, apareixen anuncis dels seus productes, i el cultiu del tomàquet és ben elogiat a la premsa local, fet que es constata en un article publicat al periòdic de Melbourne *The Argus* el 1898 (Costa, 2016):

Els secrets de l'èxit del senyor Ferrer sembla que són: en primer lloc, l'abonament a fons, en segon lloc, un reg perfecte, en tercer lloc, la utilització de cada metre de terreny disponible i, finalment, l'atenció a mantenir l'hort lliure de males herbes.

Aviat necessitarà més personal, fet que el fa recórrer de nou als jornalers de la seva terra.

La bona estada a Bendigo s'enregistra amb la fotografia familiar feta el 1897 (figura 2), en què apareixen les dues filles de Francesc, la Trinidad i la Paz, que llavors viuen a casa del seu oncle, en Francesc, que hi està de visita, i el llavors benjamí de la família, Josep Lleó Ferrer i Fontcoberta, de menys d'un any, acompanyats dels treballadors de les seves finques (Ferrer i Plujà, 2006).

A Bendigo aconsegueix un bon èxit empresarial amb el tomàquet i, pel que fa al cultiu del clavell, és també molt reconegut el seu nom tant a revistes del país com de l'estranger.

Com a mostra de la gran estima que li tenen a Austràlia, cal remarcar la medalla d'or del país que rep en mans del ministre d'Agricultura i que van fer encunyar els seus empleats, en què consta la inscripció següent: «To J. Ferrer Esq. - From His employees - Kerang Oct-31-1900», que traduït significa: «Al senyor J. Ferrer, dels seus obrers» (Pons, 1929).

D'Alella a Austràlia i dels antípodes a Llançà: Josep Ferrer i Guàrdia

FIGURA 2. *La família Ferrer i Guàrdia a Bendigo, amb els dos germans: Josep, assegut al costat de la seva esposa amb el petit Lleó, i Francesc, assegut entre les seves dues filles Trini i Paz, amb els treballadors dempeus. Any 1897*

Font: Arxiu familiar.

FIGURA 3. *Fotografia dels treballadors de la finca de Josep Ferrer i Guàrdia a Bendigo, amb ell i la seva esposa al centre*

Font: Arxiu familiar.

FIGURA 4. *La casa a la finca agrícola de Bendigo amb treballadors*

Font: Arxiu familiar.

4. EL RETORN A ALELLA

No tenim més notícies provinents d'Austràlia més enllà del 1900. Aquesta data coincideix amb el seu retorn al Maresme, quan el reclama el seu germà, que el necessita a prop per a estar més lliure per a poder desenvolupar les seves tasques pedagògiques, ja que el 1901 fundaria l'Escola Moderna. A partir del 1903, Josep es fa càrrec d'un nou mas i d'uns terrenys adquirits el mateix any pel seu germà Francesc per a la família.

Aquest nou mas provenia d'una antiga i històrica finca, Can Miquel Matas de Montgat, possiblement construïda cap al final del segle ^{xvii} i principi del segle ^{xix} per l'antiga família Matas, de la qual es té constància des del 1305 (Chimisanas, 2016). En el moment de la compra de la casa se li canvia el nom històric pel de Mas Germinal, nom pel qual serà coneguda a partir de llavors. La casa, que pertany a Francesc fins a la seva mort,² l'hereta en Pepet, el qual la ven l'any 1922.³ Lamentablement, la història d'aquest mas queda esborrada quan s'enderroca al principi dels anys vuitanta del segle ^{xx} perquè estava en un estat ruïnós.

2. Francesc Ferrer i Guàrdia va morir als cinquanta anys, perquè, sense cap prova, se'l va acusar d'haver instigat els esdeveniments de la Setmana Tràgica de juliol del 1909. Va ser afusellat a Montjuïc, després d'un judici sense garanties a càrrec d'un tribunal militar, el 13 d'octubre del 1909.

3. La finca fou venuda per Josep Ferrer i Guàrdia a Jaume Sabatés Puig, segons escriptura atorgada el 18 d'octubre del 1922 davant el notari de Badalona Mariano Lòpez, i inscrita al Registre de la Propietat l'11 de desembre del mateix any. (Dada aportada pel senyor Abelard Chimisanas i Julià.)

FIGURA 5. *Mas Germinal, a Montgat*

FONT: Fundació Ferrer i Guàrdia.

FIGURA 6. *La família de Josep Ferrer i Guàrdia al Mas Germinal de Montgat. D'esquerra a dreta: Eulalia Colomer, mare de Maria Fontcuberta; Maria Fontcuberta, esposa de Josep Ferrer i Guàrdia; en primer terme, Alba Ferrer, i al seu darrere, Lleó Ferrer, fills de Josep i Maria, i Josep Ferrer i Guàrdia. La identitat del senyor que hi ha dempeus es desconeix*

FONT: Arxiu familiar.

FIGURA 7. *Menjador del Mas Germinal amb els fills i un treballador. Any 1909*

Font: Fundació Ferrer i Guàrdia.

5. LLANÇÀ, LA DESTINACIÓ FINAL

De les conseqüències dels fets del 1909, tota la família patí represàlies i fou desterrada a Terol, a Alcanyís, excepte Josep Lleó Ferrer, que no es trobava al mas en el moment de la detenció i aconseguí d'anar a viure a casa d'un amic impressor de Barcelona a l'espera que les coses tornessin al seu lloc.⁴ En retornar a la casa familiar, al Maresme, comarca de tendència conservadora i clerical, se li va fer difícil l'adaptació, que va derivar en dificultats per a continuar el negoci productiu. Això comportà que amb gran dolor es decidís a abandonar el Mas Germinal i afrontar el trasllat a una terra més propícia, acollidora i oberta a idees republicanes i federals com és l'Empordà. Un lloc que alhora garantís una terra fèrtil i amb oportunitats de desenvolupament agrari. El lloc escollit seria Llançà, on segurament tenia coneixences a causa de negocis agrícoles anteriors des del Maresme.

L'arribada a Llançà s'estima, segons fonts familiars, cap al 1911 i, de resultes de la venda de propietats, adquiriren terres i de nou un mas històric, aquest cop pertanyents des del 1553 a una família noble empordanesa, els Cremadells (Plujà, 2010).

Els Cremadells d'origen rossellonès arriben a Llançà per interès comercial a causa de la vinya. Habitaven una gran casa pairal al carrer de la Creu, número 11, amb cellers i quadra, un mas amb aires senyorials que tenia una gran sala central amb llar de foc de marbre blanc i una biblioteca molt inte-

4. Informació aportada pel Sr. Antoni Miquel Ferrer, besnét de Josep Ferrer i Guàrdia, en una entrevista personal.

ressant i luxosa. Els Cremadells el 1911, a causa dels efectes de la fil·loxera i de la manca de producció vitivinícola, es venen les propietats i és llavors que passa a mans de Josep Ferrer i Guàrdia. En Pepet gaudí d'aquest magnífic casal on va fruir dels mobles antics i de la biblioteca, que es va convertir en un vertader santuari per a la família. És comprensible que aquesta nova casa la rebategessin amb tot honor com «Mas Germinal».

El casal pertany a la família fins als anys setanta, quan la seva jove llançanenca, la Sra. Conxita Olivet i Salleras, vídua del primogènit Josep Lleó, vengué la casa al conegut pintor Pepe Martínez Lozano, la qual va ser des d'aquell moment el seu conegut estudi.

Tornant al cultiu, bo i de nou, inicien el negoci familiar treballant terres d'horta i fruiters amb una dedicació especial a la floricultura. No descuida el coneixement que té de Llançà com a productora vitivinícola, fins al punt que funda una nova empresa, la fàbrica d'alcohol, una destil·leria. Així és que el 21 d'octubre del 1912 es constitueix la societat conjunta de Josep Ferrer i Guàrdia de Llançà amb Josep Soler i Calatayud i Francisco Granada i Pons de Barcelona, i amb participació de les germanes Dolors i Júlia Peca-reu Soy, també de Llançà (Ferrer i Plujà, 2006).

FIGURA 8. *Treballadors de la destil·leria de Llançà amb Josep Ferrer i Guàrdia al centre i el seu fill Lleó al seu costat, a la dreta. Entre 1912 i 1915*

Font: Arxiu familiar.

Malauradament, l'empresa no rendí suficientment i fou liquidada el 30 d'abril del 1915, data des de la qual podem afirmar que Josep Ferrer es dedica exclusivament i intensivament a les seves terres i als seus cultius.

És gràcies a la memòria de la seva néta, Elena Ferrer i Olivet, que coneixem l'activitat frenètica d'en Pepet, les anades i vingudes per la comarca per a anar als mercats, i també la plantació de «clavells admirables». I és gràcies a la transmissió oral i a la del seu besnét, el senyor Antoni Miguel Ferrer, que sabem que visitava assíduament mercats per a la venda de la seva producció floral, els de Portbou i Perpinyà.

No podem deixar d'esmentar la citació de Josep Pla al seu *Quadern gris* del 24 d'abril del 1918, en què, a banda d'elogiar el cultiu del clavell, revela que fou també creador de roses, aspecte altament interessant, per la qual cosa seria bo d'engegar estudis en el camp del roserisme.

Un fragment del *Quadern gris* diu així:

Després de la revolució de l'any 9 s'establí a Llançà un germà de Ferrer Guàrdia. Era un home plàcid, que portava una gran barba blanca, anarquista bucòlic, horticultor i jardiner molt expert, creador de meravelloses roses. Hi arribà a tenir molts amics. El seu anarquisme idíl·lic i bonari, basat en la generositat i la fraternitat universal, enganxà sobretot en l'esperit d'aquest tipus d'empordanès solitari i individualista, conreador de l'hort, l'olivar i la vinya, afeccionat als terrenys magres i reculats situats entre el cel i la terra. L'anaven a veure, l'escoltaven embadalits. Home discret, interessat a fer la mínima quantitat de soroll possible, els seus deixebles resultaven també discrets.

Costa molt glossar la figura de Josep Ferrer i Guàrdia. Moltes dades de la seva història no han quedat escrites i no podem disposar dels seus diaris d'anotacions. Hauria estat una bona aportació preservar aquest llegat i transmetre'l. Com en molts altres casos, el coneixement és oral i s'ha perdut irremediablement.

Hem d'imaginar el preciós contrast a Llançà entre el conreu tradicional de vinya i olivera i unes extensions florides de clavells, roses, dàlies i tulipes. Un jardí amb 300.000 clavells de totes les varietats —clavellines, clavells, *reventons*—, instal·lacions que eren admirades pels professionals del gremi, i on sovint en Pepet rebia la visita d'entitats culturals o escolars. Allà és possible que es fes ressò de les teories i dels experiments de l'eminent botànic hindú Jagdish Chandra Bose, que en aquells anys parlava, entre altres coses, de l'espiritualitat de les plantes (Gran, 2016).

L'article d'Àngel Pons del 1929, redactat a partir de la visita que va fer a Llançà per conèixer Josep Ferrer i la seva producció, ens descriu la visió sorprenent que el copsa a la mateixa estació del tren: una gran estesa de clavells que ocupen unes 7 vessanes (unitat de mesura emprada en terres gironines, cadascuna de les quals equival a més de 2.000 m²).

FIGURA 9. *Extens camp de clavells de la família Ferrer a Llançà. Anys vint*

FONT: Arxiu familiar.

FIGURA 10. *Josep Ferrer i Guàrdia amb la seva família cuidant clavells. Any 1929*

FONT: Pons, 1929.

Josep Ferrer, en la seva vida vocacional del cultiu del clavell, sabem que s'especialitzà gràcies a llargs estudis i pràctiques en la millora de les espècies fins a obtenir-ne de noves.

També hem descobert que li agradava «[...] jugar amb les idees i batejar les coses i els clavells amb noms evocadors: Germinal, Acràcia, Bakunin, etc.» (Llorenç, 1937), noms que diuen molt i que lamentablement també hem perdut.

Cal destacar un fet ben curiós i excepcional: a més a més dels clavells que l'autor de l'article va poder admirar aquell juliol del 1929, entre els quals n'hi havia de creació pròpia, que eren de color blanc gardènia i blanc rosa, hi havia uns clavells que acabaven de rebre de Rússia, tramesos per la família de Lleó Tolstoi —amb la qual mantingué una llarga i sòlida amistat—, per a garantir-ne la supervivència després de la mort de l'escriptor i per tal que Ferrer i Guàrdia en fos el continuador i tingués cura del conreu dels seus estimats clavells. Varen poder gaudir d'uns ufanosos clavells de color blanc vellutat, molt perfumats i que, segons paraules del mateix Ferrer, donaven uns magnífics resultats. Així doncs, queda constatat que una part de la col·lecció de clavells del formós jardí de Tolstoi acabà arrelant a Llançà gràcies a les mans i al coneixement d'en Pepet, jardí situat a una casa anomenada Yásnaia Poliana, que traduït del rus seria: 'clar del bosc on neixen les flors' (Gran, 2016).

Al llarg del temps, la producció de clavells també fou complementada amb la compra de flor tallada del Maresme per a donar sortida a la demanda.

Un fet excepcional per a entendre la magnitud del seu coneixement fou que, a banda de la floricultura, dels cultius de fruiters i d'horta, sobresortí també en les conegudes maduixes Victòria (*Boletín de la Cámara Agrícola*

FIGURA 11. *Lleó Tolstoi i la seva esposa Sofia al jardí que cultivaven de Yásnaia Poliana (Rússia). Any 1900*

FONT: Imatge extreta del vídeo *Leo Tolstoy on Film (1908) - 80th Birthday plus more rare footage*, <https://www.youtube.com/watch?v=oxHr1ku9DGI> (minut 7'07").

D'Alella a Austràlia i dels antípodes a Llançà: Josep Ferrer i Guàrdia

del Ampurdan, 1925) molt valorades en aquell temps, i que per tal de garantir-ne la distribució, creà una xarxa de distribució extensa i eficient per tota la comarca.

El 20 de juny del 1930 en Pepet mor a Llançà. Reproduïm la glossa escrita en la premsa, que reforça el valor i el reconeixement que es tenia per la seva figura (*Publicacions de la Terra*, 1930):

En el passat Juny morí a Llansá el conegut republicà Josep Ferrer Guàrdia. Home de conegudes activitats agrícoles, de les seves hortes n'havia fet un doll de producció i alhora un gai i reproductiu jardí. Dintre aquest variat caire, s'havia especialitzat amb la selecció de plantes hortícoles. En el cultiu de les flors sobresortí amb els clavells i roses. Descansi en pau, com a premi a la seva atregada vida.

A partir de llavors, el cultiu fou continuat per Josep Lleó Ferrer i Fontcuberta i per Conxita Olivet i Salellas, el seu fill i la seva jove, casats el 1921 a Llançà, els quals continuaren dedicats a les tasques agrícoles fins a la mort d'en Josep Lleó, quan es va vendre la finca, als anys setanta.

FIGURA 12. *Fotografia de Josep Lleó Ferrer i Fontcuberta. A principi dels anys vint*

FONT: Arxiu familiar.

BIBLIOGRAFIA

- AVILÉS, J. (2006). *Francisco Ferrer y Guardia: pedagogo, anarquista y mártir*. Madrid: Marcial Pons. (Ediciones de Historia)
- Boletín de la Cámara Agrícola del Ampurdán* (1 juliol 1925), p. 2-3.
- CHIMISANAS, A. (2016). «Can Miquel Matas (temporalment Mas Germinal)». A: *Les masies de Montgat* [en línia]. <<http://www.chimisanas.cat/masies.htm>> [Consulta: maig 2016].
- «Colaboración particular y diaria “la Semana” en Barcelona». *La Vanguardia* (11 desembre 1892), p. 4.
- COSTA, F. (2016). «Alella. Històries del segle dinou» [en línia]. Mataró. <http://www.academia.edu/24214826/Alella_hist%C3%B2ries_del_segle_dinou> [Consulta: juny 2016].
- «Enfermedades de la plantas y su tratamiento». *Diario de Gerona de Avisos y Noticias* [Girona] (31 maig 1928).
- FERRER, E.; PLUJÀ, A. (2006). «Llançà i la família Ferrer i Guàrdia». *La Farella*, núm. 22.
- FUNDACIÓ FERRER I GUÀRDIA (2009). «Francesc Ferrer i Guàrdia, primers anys» [en línia]. <<http://www.ferrerguardia.org/francesc-ferrer-i-guardia-primers-anys>> [Consulta: juny 2016].
- GRAN, A. (2016). «Los claveles de Tolstoi». A: *Portal libertario Oaca. Historia libertaria* [en línia]. <<http://www.portaloaca.com/historia/historia-libertaria/11348-los-claveles-de-tolstoi.html>> [Consulta: maig 2016].
- «Información Regional. Llançà» *La Vanguardia* (2 juny 1928), p. 26.
- LLORENÇ, A. (1937). «Les roses ambaixadores de Catalunya». *Última Hora* [Barcelona] (15 març 1937).
- MALLOL, J. (1954). «Los claveles de Ferrer». *Revista Miranda de Llançà*, núm. 2.
- PLUJÀ, A. (2010). «Els Cremadells, Llançà, la vall de Garbet». *La Farella* [Llançà], núm. 30, p. 37-40.
- PONS, A. (1929). «Un cultivador de clavells català». *El Mirador*, any 1, núm. 24 (11 juliol 1929).
- Publicacions de la Terra* (1 agost 1930), p. 23.